

Koncepce revize VO Člověk a společnost

Vyjádření oponenta

Mgr. Marek Fajfr, Ph.D.

A / Posouzení textu

1. Reagují odpovědi na zadanou otázku?

Všechny odpovědi odpovídají na zadané otázky. Nutno zároveň přiznat, že někdy jsou obtížně uchopitelné již samotné otázky, se kterými se museli autorky a autoři koncepce vyrovnat (např. zadání otázky č. 7).

Částečně uhýbavá je odpověď č. 8, k čemuž se vyjádřím níže.

Na některých neadekvátních místech autorky a autoři koncepce sklouzávají ke stížnostem na aktuální stav RVP (úvod k odpovědi č. 6; objevuje se také v textu odpovědi č. 1) nebo na aktuální průběh revizí (úvod k odpovědi č. 4). Myslím, že k takové kritice měla sloužit výhradně otázka č. 3.

2. Jsou odpovědi srozumitelné?

Srozumitelnost jednotlivých odpovědí je různá. Odvážuji se tvrdit, že celkově text není psán pro neakademickou populaci, kam jistě „učitelé základních škol bez příslušné aprobační“ také někdy patří. Otázka je, jestli je všeobecně srozumitelný text v této fázi revize nutný.

Za nejméně srozumitelnou považuji odpověď č. 2 (jako příklad lze uvést např. formulaci „rozvoj odpovědného globálního občanství s participativním rozměrem pro společenskou změnu“) Navrhuji tyto úpravy:

- v některých odpovědích by byl přehlednější bodový výčet než souvislý text, jako je to hezky vidět u konkrétních a srozumitelných odpovědích č. 5 a 7; vhodné by to bylo také např. u odpovědí č. 3 a 4, možná také č. 9
- formulačně přepracovat celou odpověď č. 2

3. Jsou formulace odborně a terminologicky přesné?

Pokud nejsou oficiálně schválené Hlavní směry revizí (dále jen HSR), které by termíny zakotvovaly, je těžké požadovat po návazném (!) dokumentu terminologickou přesnost. Přesto navrhuji zamyslet se ještě jednou nad použitím těchto termínů u konkrétních odpovědích:

- odpověď č. 1: „myšlení v souvislostech“ – na rozdíl od ostatních příkladů podle mého názoru nejde o specifikum naší VO, navrhuji vynechat
- odpověď č. 2: zmiňuje „občanské vzdělávání a dějepis“; není jasné, jestli se zavádí nový pojem, navrhuji držet koncepční „výchova k občanství“
- odpověď č. 2: navrhuji, aby byl pro přehlednost používán vedle zmíněné historické gramotnosti také pojem občanské gramotnosti (přes všechny odborné námitky); nebo doporučuji nějak lépe ujasnit vztah mezi zmíněnými pojmy „klíčová kompetence občanská“, „oborové kompetence“ a „historická gramotnost“. Dokument by měl situaci zjednodušovat, ne komplikovat! Např. v odpovědi č. 5 se srozumitelně píše o dvojí oborové gramotnosti: historické a občanské. Tyto pojmy by měly být v koncepci užívány konzistentně.
- odpověď č. 3: z textu koncepce vyplývá, že „individualizace výuky“ by měla spočívat v rozmanitosti očekávaných výstupů učení. Tak to ale není! V textu HSR (verze k připomínkování) se na str. 72 píše o individualizaci v tom smyslu, že jde o nastavení obsahu a množství výstupů tak, aby měl každý žák možnost se rozvíjet v oblastech svých zájmů a svého nadání.
- odpověď č. 3: zdá se mi, že je zaměřována digitalizace (jako princip celé revize ve všech oblastech) a mediální výchova (jako jedno z průřezových témat, ke kterému má VO Člověk a společnost skutečně velice blízko)
- odpověď č. 5: v úvodu používá několikrát slovo „znalost“; navrhuji jej v logice kompetenčního přístupu doplnit o dovednosti a postoje
- odpověď č. 6: v posledním odstavci, který se vlastně celý věnuje „aktivizujícím činnostem“, je náhle vedle „aktivizujících výukových metod“ uvedeno „kooperativní učení“. Proč jen toto? Proč právě toto? Navrhuji vynechat nebo podat úplnější výčet dalších metod, které budou v rámci revidovaného RVP modelovány jako vhodné didaktické přístupy.

- dokument i pracovní skupina se jmenuje VO Člověk a společnost, zároveň se ale od odpovědi č. 6 dále začíná objevovat také VO Člověk a jeho svět; v textu není vysvětlen (budoucí) vztah mezi těmito dvěma VO

B / Posouzení obsahu

4. V čem je koncepce inovativní? Reaguje koncepce na aktuální trendy a vývoj daného oboru/oblasti?

Celkově lze říci, že autorky a autoři koncepce sledují podstatné změny v souladu s připomínkovou verzí HSR. Koncepce akcentuje podstatné inovace i trendy, které jsou popsány v odpovědi č. 2 (vyjmenovávám: model historické gramotnosti, model občanské gramotnosti, propojování Dějepisu a Výchovy k občanství, rozvíjení digitálních kompetencí na oborovém obsahu).

Dále jde podle mého názoru o tyto klíčové inovace:

- především deklarovaná redukce učiva/očekávaných výstupů a jasné strategické vymezení jejich budoucího znění (orientace na moderní dějiny, vyjmenování oblastí budoucí Výchovy k občanství; odpověď č. 5)
- zvědomení toho, že VO Člověk a společnost v sobě jako jediná nutně propojuje všechny klíčové kompetence a všechna průřezová témata ve staré i navrhované (redukované) verzi RVP (odpověď č. 1, 3)
- návrh na doplnění RVP o ukázkové příklady hodin s aktivizačními metodami, které mají být hlavním nástrojem při realizaci revize této VO (odpověď č. 6)

5. Co na koncepci oceňujete?

Především chci ocenit práci kolegyn a kolegů, kteří na textu koncepce odvedli velký kus práce - navzdory náročnému harmonogramu a navzdory situaci, kdy stěžejní strategický dokument HSR ještě není definitivně schválen ministrem školství.

Dále oceňuji zejména ty části textu, které jsou dostatečně konkrétní a srozumitelné:

- specifika VO v odpovědi č. 1
- popis překážek na cestě k revizi v odpovědi č. 4
- návrh na propojení oblasti Dějepisu a Výchovy k občanství v odpovědi č. 2 a 7
- nejlépe pak v odpovědi č. 5, kde jsou předběžně vymezena budoucí zaměření revidovaných očekávaných výstupů v Dějepise i ve Výchově k občanství.
- zmínka o klíčové hodnotové orientaci učitele (odpověď č. 1; navrhuji jen přeformulovat „osobní hodnotovou integritu“ na „zvnitřněné demokratické hodnoty“, neboť hodnotově integrovaný může být kupř. fašista)
- preference formativního hodnocení (odpověď č. 6)
- zmínka o digitálním rozměru wellbeingu a také důležitý wellbeing učitelů (odpověď č. 8)
- širší využívání zážitkových metod a dopady nově pojaté VO na celoživotní přístup žáků k učení (odpověď č. 9)

6. Jaké otázky by bylo vhodné ještě v koncepci dořešit? Co v ní chybí?

- v odpovědi č. 4 se mluví o duplicitách očekávaných výstupů ve dvojím smyslu: na jedné straně jde o jev negativní (ohrožení očekávané redukce učiva), na druhé straně o jev pozitivní (nabízení různých úhlů pohledu); očekával bych, že se koncepce VO jasně vymezí *proti* duplicitám. Provázání témat by se podle mého soudu mělo dít až na úrovni školy, přičemž ve slibovaných modelových ŠVP by mělo být školám ukázáno, jak jej docílit (např. integrované předměty, projektové dny, spolupráce učitelů napříč kabinety).
- některé odpovědi předpokládají oddělení Dějepisu a Výchovy k občanství jako dvou nadále nezávislých oborů (odpověď č. 5), jiné odpovědi ale mluví o jejich systematické provázanosti: ať už jako o současném trendu (odpověď č. 2) nebo jako o logickém důsledku revizí (odpověď č. 7). Navrhuji, aby v koncepci jasně zazněl popis vztahu těchto dvou vzdělávacích oborů. Očekával bych, že koncepce bude

nějakou formu propojení Dějepisu a Výchovy k občanství (a možná i dalších zmíněných oblastí/oborů: Zeměpis, Člověk a zdraví, Člověk a svět práce) explicitně školám doporučovat.

- v odpovědi č. 8 je kladen nepoměrný důraz na klimatickou změnu oproti dalším tématům HSR, které jsou jen zmíněné. Dále je wellbeing vykázán mimo VO jako téma pro celé RVP, což se ovšem dá říct o klimatické změně i dalších stěžejních tématech HSR. Navrhuji celý text odpovědi v tomto smyslu obsahově přeformulovat a vyjasnit.

7. Na jaká rizika jste v textu koncepce narazili?

- jako klíčové se mi zdá, jakým konkrétním (redukujícím) způsobem budou uchopeny očekávané výstupy v oblastech navrhovaných v závěru odpovědi č. 5. Obzvlášť si dovedu představit odpor učitelů Dějepisu k (a) doporučenému sblížení s Výchovou k občanství a (b) omezení starších dějin ve prospěch moderních
- koncepce očekává, že především aktivizující metody přinesou kýženu změnu. Odpověď č. 6 vlastně jiný nástroj změny prakticky nepředpokládá. Obávám se, že vliv didaktického přístupu učitelky či učitele (resp. jen návrh na jeho popsání v kurikulárním dokumentu!) tu je přeceněn. Podobně lze vnímat jako riziko ne/připravenost učitelek a učitelů na širší využívání aktivizačních metod a související průběžné formativní hodnocení.
- předkládání koncepce VO Člověk a společnost zviditelňuje myšlenkový posun, který se s námi v postmoderní společnosti udál. „Multiperspektivní hledisko“ jmenované jako specifikum VO (odpověď č. 1) může být podle mého názoru zdrojem nedorozumění a napětí mezi učiteli, žáky a de facto i rodiči: Má smysl ještě stále ve 21. století učit/hledat jedinou platnou, nadčasovou, pravdivou interpretaci (nejen aktuálních) témat? A jak bude toto uchopeno v revidované verzi RVP?

C / Doporučení

Jednotlivé návrhy na změny jsem vepsal přímo do svých odpovědí (viz výše).

Marek Fajfr

V Benátkách nad Jizerou, 26. 1. 2023